

זוטות והערות

פיגמא — פומא

על המשנה: "הנודר מן העיר מותר ליכנס לתחומה ואסור ליכנס לעיריה"¹⁾, נמצאו בירושלמי: "ר' מנא עיי לית הדא פליגא על ר' יוחנן, דר' יוחנן אמר הילכו בנדרים אשר לשון בני אדם, לית אורחיה דבר נשא מיחמי חכירה בפומא בעי מימר בטיבריה חמתייה"²⁾. המפרשים חלקו את המאמר לשניים לשאלת ותשובה, השאלה: "לית הדא פליגא על ר' יוחנן דר' יוחנן אמר הילכו בנדרים אחר לשון בני אדם". ותשובה: "לית אורחיה דבר נשא מיחמי חכירה בפומא בעי מימר בטיבריה חמתייה".

חלוקת זו קשה לקבלה, כי לפיה השאלה קטינית ובלתי ברורה, עד שהמפרשים נחלקו בדבר, אם "הדא פליגא על ר' יוחנן", קאי על הא דהנודר מן העיר שברישא של המשנה, או על הא דהנודר מן הבית אסור מן האגף ולפניהם שבסוף המשנה. גם אין זה מסתבר שהמჭשין יניח בתור דבר ברור כי לשון בני אדם הוא בוגדור לדרכי המשנה, והמתירץ יאמר שלשון בני אדם מתאימה להלכה שבמשנה. והמחלוקת היא איך לשון בני אדם בעיון זה.

לי נראה, שהכל מאשרה בלי תשובה. "והדא פליגא" קאי על הא ד"מושתו מהא ד"לית אורחיה דבר נשא" וכו', והשאלה נשארה בלא תשובה. "והדא פליגא" קאי על הא ד"מושת ליכנס לתחומה" ומביा דעתה, ובשלשון בני אדם גם חחום העיר נחשב להעיר עצמה מהא, ד"אורחיה דבר נשא וכו'.

וכאן אנו מגיעים להשאלה מה זה "בפומא" זו. המפרשים פירשו שער העיר. אבל אין הפירוש מתקבל על הדעת. ראשית, אין הדבר מצוי ליחס להעיר³⁾: הננו מוצאים פום לנחרות, כמו: פום נהרא ופום בדייא, אבל לא לעיר; ואם המדבר על שער העיר, למה קשור הדבר עם עיר טבריה. אלא השאלה היא כללית לכל הערים; ובכך, אין הפירוש מתאים לפירושי הנ"ל בכוונת היירושלמי. כי הלא אין להקשوت משער העיר על תחום העיר. אפשר ששער העיר נחשב כהעיר אבל תחום העיר אינו כהעיר עצמה והנודר מותר בתחום.

ונראה לי, כי פום כאן הוא שם מקום סמוך לטבריה בתחום תחום שבת של טבריה; הוואיל והאנשיים שהיו נפגשים בפומא היו רגילים לאמר, שבטבריה נפגשו, מביא ר' מנא מכאן דעתה, כי בלשון בני העיר נחשב כמו העיר עצמה, ולר' יוחנן, שטובר, כי בנדרים הלכו אחרי לשון בני אדם, אסור להנודר מן העיר ליכנס לתחומה. ומהשנה המתירה ליכנס לתחומה, פליגה על ר' יוחנן.

אך איזה מקום סמוך לטבריה נקרא בשם פומא?
והנה במקום אחר בירושלמי⁴⁾ הננו מוצאים שמות מקומות שהיו בתחום של טבריה גם את השם פיגמא.

1) נדר' פ"ז, מ"ה.

2) ירוש' נדר' פ"ז, ה"ו (מ' ע"ג).

3) בתור יוצא מהכלל, יש לציין: ליד שערים **לפי קרת** (משל' ח', ג), ובתרגומים שם: **בפומא** דקראי.

4) ירוש' עירוב' פ"ה, ה"א [עי' קלין], הצופה מרץ קגר ד', ע' 57; 59. [Beiträge, Ss. 59]

והר"ש ליברמן⁵⁾ קבע את מקומה של פיגמא על יד האיצטדיון של טבריה. ולפי מה שבייר ליברמן לוכן את דבריו הירושלמי, יוצא שפיגמא הייתה מוחץ לעיירה של טבריה, אבל בתחום תחומה של טבריה, וזה מתאים לדברי ר' מנא לפוי פירושי הניל. ומעתה הגני משער, כי פוגמא ופומא היוו הר; אלא שהדבר צריך צרך עיון, אם הגימל של פיגמא נשמה בטעות, או שפומא הוא מבטא אחר אותו השם.

ש. ח. קוּק

(5) *תביבץ ג', ע' 207 = הירושלמי כפשוטו, ע' 292.*

על קביעה זמנה של "רעש שביעית" (למאמרו של מר גליות, לעיל, ע' 97 — 104)

כרוניקרים ערביים ובעזנטים מודברים על רעש אדיר והרטני שהתחולל ב-18 בינוואר 746 אחספה⁶⁾ בכל ארץ-ישראל וסוריה; וכנראה מכונים דביריהם לרעש שמייכאל הסורי קובע: בשנת 947, והמצין בין השאר את חורבנה של טבריה והפיכתם של שלושם מכתם לנסיכותה. ראה: Michel Le Syrien, *Chronique* (trad. Chabot), t. II, p. 509 s.
נתן שלם

קלארנס ס. פישר

ב-14 ביולי ש. ז. מט בירושלים מ"מ מנהל בית הספר האמריקאי לחקרת המזרח הפרוט' קלארנס ס. פישר, — אחד מטובי הארכיאולוגים האמריקאים אשר הקדים את כוחותיו לחקר קדמוניות ארץ-ישראל. המנוח השתתק כארדייל ציר בחפירות נפר בכבל (1900—1898) ובחרופות שונות במצרים. בשנים 1910—1908 היה אחד מנהלי משלחת האוניברסיטה של הרוורד בשומרון. בשנים 1921/23 ניהל את החפירות בבית שאן מטעם האוניברסיטה הפנטלבנית שבפילדלפיה ובשנתיים 1925/26 — את החפירות ב מגדו מטעם המכון המזרחי של אוניברסיטת שיקAGO. הפרופ' פישר השתתק גם בחפירות שונות של בית"ס האמריקאי לחקר המזרח ומוסדות אחרים. מפעלו החשוב ביותר הוא הקורפוס המלא של כל החרים מכל התקופות שנתגלו בחפירות בארץ-ישראל. את שני הכרכים הראשונים של הקורפוס הפסיק למטרו לדפוס ואת השלישי לא זכה לסיום. באביב ש עבר קיבל המנוח רשיון מתוך מחלקה העתיקה לעורך יחד עם הכותב חפירות-ניטין בבית-ירח (חרבת ברק), אבל התכנית לא יצאה אל הפועל. בן 65 היה במוותו. — יהי זכרו ברוך!

ב. מ.

בחברה העברית לחקרת א"י ועתיקותיה

בחורף ובאביב תש"א ערכה החברה מחזור הרצאות בירושלים על תושא: התגב'ך והארכיאולוגיה. הרזו ה"ה ש. ייבין (תקופת האבות וראשית הכתב העברי), ד"ר ע. בן-דור (התרבויות הכלനית בזמן כבוש הארץ), פרופ' מ. צ. סגל (ימי השופטים), ד"ר ב. מיזולר (המלכה העברית בימי דוד ושלמה) ופרופ' א. ל. סוקוני (תקופת מלכי ישראל). בפרק הזמן הניל נערכו על ידי החברה גם הרצאות על נושאים שונים בירושלים, בתל-אביב (בשותפות עם הסתדרות המורים) ובchia (בשותפות עם האגודה להשתלמות במדע). הרזו ה"ה מא. ביינונה (האסטרטגייה של החשמונאים; החפירות בנחריה), פרופ' מ. שובה (הפתוחות